

PAPER DETAILS

TITLE: Türkiye'de Deniz ve Liman İşletmeciliği Ön Lisans Eğitimi Üzerine Bir İnceleme

AUTHORS: Mehmet KARAOĞLU,Rukiye ÖZKAN,Ayşe BADAĞ

PAGES: 29-46

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/3141043>

DENİZ VE LİMAN İŞLETMECİLİĞİ ÖN LİSANS EĞİTİMİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

Mehmet KARAOĞLUⁱ

Rukiye ÖZKANⁱⁱ

Ayşe BADAĞⁱⁱⁱ

Öz

Son on yılda teknoloji ve bilişim alanında yaşanan hızlı gelişmeler ve değişen iş mantaliteri denizcilik ve lojistik sektörünü değişime zorlamış ve yaşanan yoğun rekabet daha da artmıştır. Yaşanan pandemi ile küresel ticarete ulaşım ve lojistik kabiliyetlerin ne denli önemli olduğu bir kez daha gözler önüne serilmiştir. Sektördeki işletmeler için nitelikli eleman istihdamı son derece önemli hale gelmiştir. Sektöre başarılı çalışanların kazandırılması ise doğru ve etkin eğitimden geçmektedir. Bu çalışmada Türkiye’de denizcilik ve lojistik sektörüne en fazla ara eleman kaynağı sağlayan deniz ve liman işletmeciliği ön lisans programları ele alınmıştır. Türkiye’de ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nde 21 üniversitedeki bu ön lisans programları ve dersleri içerik analizi yöntemiyle incelenmiştir. Araştırma sonucunda 21 üniversitedeki deniz ve liman işletmeciliği programları arasında yer alan dersler açısından genel bir uyum olduğu ve sektörün ihtiyacına yönelik olan derslerin çoğunun programlarda zorunlu olarak bulunduğu belirlenmiştir. Ayrıca yabancı dil eğitimiyle ilgili verilen derslerin de yeterli olduğu görülmüştür. Ancak sektör açısından önemli olan dış ticaret işlemleri ve *freight forwarder* işletmeciliği derslerinin birkaç programda bulunması önemli bir eksiklik olarak tespit edilmiştir.

Anahtar Sözcükler denizcilik eğitimi, deniz ve liman işletmeciliği eğitimi, içerik analizi, Türkiye

A STUDY ON MARITIME AND PORT MANAGEMENT ASSOCIATE DEGREE EDUCATION IN TURKEY

Abstract

In the last decade, rapid developments in technology and informatics and changing business mentalities have forced the maritime and logistics industry to change, and the intense competition has increased even more. With the current pandemic, the importance of transportation and logistics capabilities in global trade has been demonstrated again. Employing qualified personnel has become extremely important for businesses in the sector. Bringing successful employees to the sector goes through correct and effective training. In this study, maritime and port management associate degree programs, which provide the most semi-skilled worker resources for the maritime and logistics sector in Turkey, are discussed. Maritime and port management associate degree programs and courses in 21 universities in Turkey and the Turkish Republic of Northern Cyprus were analyzed by content analysis method. As a result of the research, it has been determined that there is a general harmony in terms of the courses among the maritime and port management programs in 21 universities and that most of the courses that meet the needs of the sector are compulsory in the programs. The courses given on foreign language education are sufficient. However, as an important deficiency, foreign trade transactions and freight forwarder management courses, which are essential for the sector, are only in a few programs.

Keywords maritime education, maritime and port management education, content analysis, Turkey

JEL Codes P46, M1

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı Makale, bilimsel araştırma ve yayın etiğinin gerektirdiği kurallara uygun olarak hazırlanmıştır.

Yazarların Makaleye Katkıları Yazarlar makaleye eşit oranda katkı sunmuştur.

Finansal Destek ve Çıkar Beyanı Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmamıştır.

ⁱ Sorumlu yazar (*Corresponding author*). Dr. Öğr. Gör. Mersin Üniversitesi, Denizcilik Meslek Yüksekokulu, Ulaştırma Hizmetleri Bölümü. ORCID: 0000-0003-0433-6006. E-posta: mehmetkaraoglu@mersin.edu.tr

ⁱⁱ Öğr. Gör. Mersin Üniversitesi, Denizcilik Meslek Yüksekokulu, Ulaştırma Hizmetleri Bölümü. ORCID: 0000-0003-1246-0306. E-posta: rukiyeozkan@mersin.edu.tr

ⁱⁱⁱ Dr. Öğr. Gör. Mersin Üniversitesi, Denizcilik Meslek Yüksekokulu, Ulaştırma Hizmetleri Bölümü. ORCID: 0000-0003-1143-419X. E-posta: aysebadak@mersin.edu.tr

Gönderim (*Submission*): 13.05.2023

Kabul (*Acceptance*): 29.06.2023

GİRİŞ

Denizcilik sektörü, en eski yıllardan beri dünya ticaretini etkileyen stratejik öneme sahip kilit sektörlerden biridir. Ekonomiyi yönlendiren dünya ticareti, küreselleşmenin beraberinde getirdiği yoğun rekabet şartları altında faaliyetlerini gerçekleştirmektedir. Üretici ile tüketici arasındaki mal/para değişiminin yapıldığı dünya ticaretine konu ürünlerin en fazla denizyolu ile taşındığı bilinmektedir. Denizyolu taşımacılığı dünyanın farklı yerlerinde iş yapma yapısıyla, değişik ülkelerde maliyet, karlılık, istihdam, büyüme alanlarına etki etmektedir. Bunların yanında en zorlu zamanlarda bile faaliyetlerine devam edebilen denizyolu taşımacılığı 2019 yılında başlayan (Covid-19) pandemi döneminde bile aralıksız çalışmalarını sürdürmüştür. Bu doğrultuda küreselleşmenin de etkisiyle bütün bu etkilerin denizcilik sektörünün mevcut önemini daha da arttırdığı görülmektedir. Denizyolu taşımacılığına ilişkin çeşitli kurumların raporları incelendiğinde, toplam taşımacılığın ve bunun içerisindeki denizyolu payının yıllar içerisinde arttığı görülmektedir. Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı'nın (UNCTAD) 2022 raporuna göre 2012 yılında 9,1 milyar ton olan denizyolu ile taşınan toplam yük miktarı 2021 yılında 10,9 milyar ton'a ulaşmıştır. 2022 yılında dünya taşımacılığının %85'i denizyoluyla, %15'i karayoluyla (kara ve demir) ve %1'den azı ise havayoluyla taşınmıştır (İMEAK, 2023, s.111). Türkiye'de ise 2022 yılında ithalat amaçlı yüklerin yaklaşık %92,22'si, ihracat amaçlı yüklerin yaklaşık %80,08'i denizyolu ile taşınmıştır (T.C. Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı, 2021, s.358).

Türkiye'nin denizyolu taşımacılığı alanında rekabet gücünü ve dünya üzerindeki payını arttırmak amacıyla yıllar içerisinde denizcilik sektöründeki pek çok alanda yatırımlar yapıldığı görülmektedir. Türkiye'de deniz taşımacılığı hacmindeki gelişmeler en fazla kabotaj, ithalat ve ihracat, transit yük, konteyner ve Ro-Ro taşımacılığı alanlarında yaşanmaktadır. 2021 Eylül ayı itibarıyla Türkiye'de farklı işlevlerdeki liman ve iskele tesisi, marina/yat limanı/yanaşma yeri, tersane, tekne imal yeri, çekek yeri, balıkçılık kıyı yapısı ve gemi söküm tesisi olmak üzere toplam 951 adet kıyı yapısı mevcut olduğu görülmektedir. Bunun yanında 23 adet yat limanı/yat yanaşma yeri projesi için başvurusu bulunmaktadır ve bu doğrultuda tekne bağlama kapasitesinin 6000 adet artacağı öngörülmektedir. Türkiye'de 2002 yılında 37 adet olan faal tersane sayısının 2022 yılında 84 adede ulaştığı ve buna ilave olarak 25 adet tersanenin yatırım aşamasında olduğu görülmektedir. Günümüzde Türkiye'nin tüm liman ve iskelelerinde, elleçlenen konteyner miktarının arttırılması çalışmaları devam etmekte ve 25 ayrı yerde lojistik merkez yapımı planlanmaktadır. Ayrıca Türkiye'nin Avrupa, Asya ve Akdeniz bölgeleri arasında bulunması, bölgedeki taşımacılık faaliyetleri için bir lojistik üs olma özelliğini de taşımaktadır. Coğrafi konumuyla lojistik bölge avantajı olan Türkiye'yi, bölgenin lojistik üssüne dönüştürecek lojistik merkezlerin tamamı hizmete girdiğinde Türk lojistik sektörüne 75,2 milyon ton ilave taşıma imkânı sağlayan açık alan, depolama alanı, konteyner alanı ve elleçleme sahası kazandırılması hedeflenmektedir (İMEAK, 2022, s.155-273).

Dünyada ve Türkiye'de denizcilik sektöründeki teknoloji, bilgi, bilişim alanındaki değişimler ve gelişmeler, bunlara uyum gösterebilecek çalışanlara olan ihtiyacı arttırmaktadır. Bu doğrultuda sektörün ihtiyacını karşılayabilecek düzeyde, gemide ve karada çalışabilecek teknik donanım, yeterli denizcilik eğitime, yabancı dile ve bireysel yetkinliklere sahip çalışanların istihdam edilme olasılıkları daha yüksek olmaktadır. Denizcilik sektörü çalışanlarının yetkinlikleri konusunda, Uluslararası Deniz Ticaret Odası başkanı Poulsson (2018), denizcilerin rollerinin değiştiğinden bahsetmektedir. 1960'lı yıllarda, 9000 TEU'luk gemiler 40 kişi ile çalışırken, günümüzde 14.000 TEU'luk (*Twenty Equivalent Unit*) gemiler 20 kişilik mürettebat ile çalışmaktadır. Teknolojideki gelişmelerle denizcilik sektörü de bu evrimsel değişimin bir parçası olmakta ve denizcilerin rolleri, işleri ve becerileri değişmektedir.

Gelecekte denizcilik sektörü çalışanlarının çok daha elektronik, dijital ve ekipman odaklı olması beklenmektedir.

Günümüzde denizcilik sektöründe bulunan armatör işletmeleri, tersaneler, liman işletmeleri ve denizcilik destek firmaları gelişen teknoloji kullanımına uyum sağlayabilen çalışanlar talep etmektedirler. Bu çalışanların eğitim kurumlarında operasyonel işleyişlerle ilgili yazılımlar, bilgisayar destekli eğitim, denizcilik ekonomisi ve kargo operasyonları vb. alanlarda eğitim almaları beklenmektedir. Gemi adamlarının ise zorunlu yeterlilik eğitimlerini ve sertifika programlarını tamamlamaları beklenmektedir. Bu doğrultuda sektörde görev alarak işletmelerin rekabet gücünü arttıracak başarılı çalışanları yetiştirecek eğitim kurumları ve bu kurumlarda verilen eğitimin önemi giderek artmaktadır. Türkiye’de denizcilik sektöründe çalışacak kişilere gerekli eğitim; Yükseköğretim Kurulu’na bağlı lisans ve ön lisans eğitim verilen üniversiteler, Millî Eğitim Bakanlığı’na bağlı ortaöğretim ve özel öğretim kurumları tarafından verilmektedir. Türkiye’de denizcilik sektörüne ara eleman kazandıran önemli ön lisans programlarından biri de deniz ve liman işletmeciliği programıdır. Denizcilik alanında eğitim veren meslek yüksekokullarında ön plana çıkan deniz ve liman işletmeciliği programı içerisinde lojistik, denizcilik, işletme alanlarını barındıran multidisipliner bir eğitim programıdır. Bu yüzden bu tür ön lisans programlarında mesleki ve teknik eğitimler üzerinde ayrıntılı çalışılması ve iyi planlama yapılması gerekmektedir. Ayrıca deniz ve liman işletmeciliği programlarında ilişkili tarafların fazla olması ve bu işletmeciliğin sosyal, ekonomik, kültürel ve çevresel boyutunun olması nedeniyle verilen eğitimlerin içeriğine daha fazla özen gösterilmelidir (Çetin ve Arabelen, 2012, s.80). Dolayısıyla bu programın teorik ve pratik eğitimlerinde hem sosyal bilimler hem fen bilimleri hatta sağlık bilimleri özelinde çok geniş bir yelpazeyi içermesi gerekliliği bulunmaktadır.

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Stratejik konumu nedeniyle üç kıtanın kesiştiği, dünya ekonomi merkezleri ile hammadde kaynakları arasındaki güzergâh üzerinde bir kavşak konumunda bulunan Türkiye son yıllarda ulaşım ve lojistik altyapı çalışmalarında büyük yol kat ederek, Asya, Avrupa, Kuzey Afrika, Orta Doğu, Kafkaslar ve Kuzey Karadeniz ülkeleri arasında ulaşımın her modunda uluslararası bir koridora dönüşmüştür. Türkiye, 2053 lojistik vizyonu kapsamında, konumunun sunduğu potansiyelden en üst seviyede faydalanarak küresel bir lojistik güç olma hedefindedir (Kurum, 2022). Bu hedef doğrultusunda nitelikli iş gücü istihdamı işletmelerin başarısında önemli rol oynamaktadır. Son yıllarda denizcilik ve lojistik sektöründe yaşanan yoğun rekabet, teknolojik gelişmeler ve değişen iş mantalimleri, işin verimini arttırdığı için nitelikli eleman alımı büyük önem kazanmıştır (Yıldız vd., 2018). Günümüzde lojistik ve denizcilik sektöründe istihdam edilen personelin kişisel donanımı, yetkinlikleri ve çalışılacak pozisyonun gerektirdiği bilgi birikimine sahip olması müşterilerin lojistik hizmet sağlayıcısı ve tedarikçi seçiminde belirleyici kriterlerden biri haline gelmiştir. Bu nedenle global rekabetin hızla arttığı lojistik sektöründe, açık bir pozisyon için en uygun yetkinlikteki adayın seçilmesi kritik öneme sahiptir (Kelemenis ve Askounis, 2010; Lin, 2010). Ancak sektördeki istihdam profili incelendiğinde, nitelikli iş gücünün ve profesyonelleşmenin istenilen düzeyde olmadığı ve işletmelerin nitelikli iş gücüne ulaşmakta zorluk yaşadığı görülmektedir (Koban, 2013; Sayın ve Küçük, 2020).

Dünya Bankası’nın Lojistik Performans Endeksi raporlarına göre Türkiye lojistik performansı açısından 2014, 2016 ve 2018 yıllarında sırasıyla 30, 34 ve 37. sıraya kadar gerilemiştir (World Bank, 2022). Sıralamadaki düşüşümüz yoğun rekabetin yaşandığı lojistik ve denizcilik sektöründeki nitelikli iş gücü istihdamının lojistik hizmetlerdeki performans açısından önemini ortaya koymaktadır. Son yıllarda ulaştırma ve lojistik altyapısı anlamında büyük yol kat eden Türkiye’nin 2053 lojistik vizyonu kapsamında, coğrafi konumunun da sunduğu potansiyelden

en üst seviyede faydalanarak küresel bir lojistik güç olma hedefine ulaşabilmesi için sektörün ihtiyaç duyduğu nitelikli iş gücü ihtiyacının karşılanması gerekmektedir.

Denizcilik ve lojistik sektörünün gelişmiş olduğu ülkelerde, nitelikli ve uzmanlaşmış iş gücü arzını destekleyen güçlü bir eğitim altyapısı ve üniversite-özel sektör iş birliği içerisinde lojistik ve denizcilik sektörünün ihtiyaçlarına göre tasarlanmış pek çok eğitim programı bulunmaktadır. Bu programlardan mezun olan öğrenciler nitelikli iş gücü olarak istihdam edilebilmektedirler (Koban ve Keser, 2013, s. 34). Türkiye’de denizcilikle ilgili eğitimlerin çok yaygın olmaması ve yeterli miktarda lisans ve ön lisans programı olmaması sebebiyle denizcilik sektöründeki temel ve alt iş kollarında farklı eğitimler almış kişilerin çalıştığı görülmektedir. Denizcilik eğitimi almış kişiler dışında çoğunlukla işletme ve yabancı diller bölümü mezunlarının sektörde çalıştığı gözlemlenmektedir. Türkiye’nin lojistik vizyon ve hedefleri doğrultusunda artan nitelikli işgücü açığının kapatılabilmesi ancak denizcilik eğitimlerinin yaygınlaşması ve denizcilik sektörüyle ilgili yükseköğretim eğitimi veren nitelikli lisans ve ön lisans programlarının artması ile mümkündür. Bununla birlikte sadece denizcilikle ilgili lisans ve ön lisans programlarının açılması da yeterli değildir, bunun yanında açılacak programlar için ihtiyaç analizlerinin yapılması, akademik ve teknik alt yapılarının oluşturulması, misyon ve vizyon belirlenerek bu programların hayata geçirilmesi ve sektöre nitelikli öğrenci yetiştirilmesi gerekmektedir. Açılan programlardan mezun olacak kişilerin sektörün ihtiyaçlarını karşılayacak yetkinlikte olması beklenmektedir. Sektöre başarılı çalışanların kazandırılması ise doğru ve etkin eğitimden geçmektedir. Bu da denizcilik ve lojistik sektörü ile ilgili sektörün ihtiyacına yönelik doğru müfredatın uygulanması ile mümkündür.

Bu çalışmada sektördeki nitelikli iş gücü ihtiyacının sağlanması, sektöre yönelik eğitim müfredatının incelenmesi gerekliliği ve literatürdeki bu konuya yönelik araştırma eksikliğinden yola çıkılarak bu çalışmada Türkiye’de denizcilik ve lojistik sektörüne en fazla ara eleman kaynağı sağlayan deniz ve liman işletmeciliği ön lisans programları ele alınmıştır. Türkiye’de ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nde 21 üniversitede yer alan deniz ve liman işletmeciliği ön lisans programları ve dersleri içerik analizi yöntemiyle incelenmiştir. Çalışmanın yukarıda bahsedilen eksiklikler itibari ile önemli olduğu düşünülmekte ve literatürdeki eksikliğe katkı sağlaması beklenmektedir.

Çalışmanın temel amacı, Türkiye’deki deniz ve liman işletmeciliği ön lisans programlarında hangi derslerin yer aldığı, seçmeli ve zorunlu derslerin analizi, sektörle ilgili derslerin yoğunluğu, yabancı dil eğitimi ile ilgili konulan derslerin incelenmesi sonucu elde edilen verilerle sektörün ihtiyacı olan nitelikli iş gücünün yetiştirilmesi için eğitim müfredatlarının sektör ihtiyaçlarına göre güncellenmesine katkı sağlamaktır. Böylece öğrencilerin sektör ihtiyaçlarına göre doğru müfredat ve içeriklerle eğitim alması sağlanabilecektir. Çalışmanın ayrıca hali hazırda bu programlarda akademik görevi olan akademisyenlere, bu programları açmak isteyen üniversitelere ve sektör çalışanlarına da katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

LİTERATÜR ARAŞTIRMASI

Türkiye’de Denizcilik Eğitimi

Dünya ticaretinin küreselleşmesinde etkili bir rol oynayan denizler, ülkelerin sosyal ve ticari ilişkilerindeki önemini her geçen gün arttırmaktadır. En eski ulaştırma biçimlerinden biri olan denizyolu taşımacılığı uluslararası taşımada da en fazla kullanılan ulaşım türüdür. 2021 yılında dünya ticaretinin % 85’ini gerçekleştiren denizyolu taşımacılığı; nehirler ve kanallar gibi su yolları, göller, okyanus kıyıları ve uluslararası derin denizlerde yapılan taşımacılık şekli olarak tanımlanmaktadır (İMEAK, 2022, s.38, Karacan ve Kaya, 2011, s. 23). İthalat, ihracat ve transit ticarete kullanımı giderek artan denizyolu taşımacılığı, tüm hava şartlarında büyük hacimli ve düşük değerli ürünler olan kimyevi maddeler, muhtelif yağlar, metal döküntüler, kereste, boru

taşımaları, canlı hayvan ve soğuk (frigorik) malzeme taşımalarında alternatifsizdir (Keskin, 2009, s.91). Aynı zamanda taşıma türleri içerisinde en ekonomik taşımacılık biçimi olan denizyolu taşımacılığı hem ulusal hem de uluslararası ekonomi faaliyetlerinin büyük oranda yükünü çekmektedir. Bu bakımdan dünyanın her bir köşesinde gerek gemilerde ve gerekse kara ofislerinde milyonlarca insan aynı amaçlar doğrultusunda çalışmaktadır. Deniz ticaretinin noksansız ve etkili bir biçimde gerçekleştirilmesi için bu personellerin nitelikli ve iyi eğitim almış olmaları gerekmektedir. Dolayısıyla dünya ekonomisinin temeli olan deniz ticareti için denizcilik eğitimi ön plana çıkmaktadır.

Dünyada denizcilik ile ilgili eğitim ve öğretim uygulamalarının uluslararası düzeyde standartlaştırılması ve düzenlenmesi için ilk olarak 1948 senesinde Genova’da bugünün Uluslararası Denizcilik Örgütü’nün (IMO) esasını oluşturan toplantı gerçekleştirilmiştir. Türkiye’nin de 1958 yılında üye olduğu bu örgütün, denizcilik eğitimi de kapsayan denizcilikle alakalı birçok konu üzerine belirlediği çeşitli standartlar bulunmaktadır (IMO, 2022). Denizcilik konusunda uluslararası boyutta bir başka mevzuat ise 1978 yılında oluşturulan Gemi adamlarının Eğitim, Belgelendirme ve Vardiya Tutma Standartları Hakkında Uluslararası Sözleşme’dir (STCW). Denizcilik eğitimi alanında IMO tarafından onaylanan STCW, bütün denizcilik eğitimlerinde ve gemi adamı belgelendirmelerinde başlıca kaynak olarak gösterilmektedir. Bu kaynakta denizcilik eğitiminin kapsamı, süresi, usul ve esasları, fiziki ihtiyaçları ve eğitimci kıstasları gibi standartlar uluslararası zeminde detaylı bir şekilde belirlenmiştir. Tüm denizcilik eğitimlerini bu sözleşmeye uyarlayan IMO üyesi ülkelerin dünya standartlarında denizcilik eğitimi vermesi beklenmektedir. IMO’nun bir üyesi olan Türkiye, 28.4.1989 tarih ve 20152 sayılı *Resmî Gazete*’de yayımlanarak yürürlüğe giren “Gemi adamlarının Eğitim, Belgelendirilme ve Vardiya Standartları” hakkındaki uluslararası sözleşmeye taraf olmuştur.

Geniş bir faaliyet alanına sahip olan denizcilik sektörüne uzman personeller yetiştirmek oldukça önemlidir. Çünkü bu sektörde çalışan insanların makine dairesinde, seyirde, gerçek yük operasyonlarında ve güvertede yapacağı en küçük bir hata yüksek maliyetlerle birlikte can kayıplarına dahi yol açabileceği için verilen eğitimlerin en verimli bir şekilde gerçekleşmesi gerekmektedir. Aynı zamanda denizcilik sektörü için verilen eğitimler sadece gemi adamları yetiştirmekle sınırlı değildir. Gemi ile ilişkisi bulunan liman, tersane, lojistik şirketleri ile marina gibi sahil işletmelerinde de çalışacak personellere ihtiyaç vardır. Özellikle denizyolu taşımacılığının altyapısını oluşturan ve önemli bir işletmecilik alanı olan limanların kendine özgü operasyon prosedürleri ve hizmet şekilleri olduğu için bu sektörde de eğitim sürecini tamamlamış nitelikli işgücü açığı bulunmaktadır. Dolayısıyla bu alanlara nitelikli işgücü sağlamak için denizcilik ve limancılık eğitimi son derece önemli hale gelmiştir. Bu bakımdan denizcilik üzerine yapılan uluslararası anlaşmaların esas amaçları içerisinde denizcilik meslek eğitimi veren kurumların eğitim ve öğretimlerinin belirli standartlara ulaştırılması ve sektörün ihtiyaç duyduğu gemi adamları ile denizcilik işletmelerinde çalışacak insan kaynağının nitelikli bir biçimde yetiştirilmesi yer almaktadır. Güçlü uluslararası boyutu olan denizcilik sektörü için yetiştirilen insanların bu standartlar doğrultusunda etkili, verimli ve kapsamlı bir eğitim programı ile mesleki yeterliliklerini kazanması kaçınılmaz bir zorunluluktur.

Pekşen (2017) çalışmasında denizcilik eğitimi veren meslek yüksekokullarının sektöre nitelikli işgücü yetiştirmesinin öneminden bahsetmiş ve 3 dönem okul ortamında ders, 1 dönem işletmelerde uygulama dersi sisteminin güçlü-zayıf yönler, fırsatlar-tehditler analizi (SWOT) ile denizcilik programları için yarattığı fırsat ve tehditleri değerlendirmiştir. İşyeri uygulama eğitiminin öğrencinin iş deneyimini ciddi şekilde arttırdığı tespit edilmiştir. Chen ve arkadaşları (2018) Avustralya, ABD ve Kanada’da yürüttükleri ampirik çalışmada, denizcilik işletmeciliği mezunlarının mevcut ve gelecekteki istihdam edilebilirlik becerilerini odak grupları, bireysel görüşmeler ve denizcilik kuruluşlarındaki üst düzey yöneticilerle yapılan çevrimiçi bir anket

aracılığıyla araştırmışlardır. Bu çalışmada denizcilik işletmeciliği mezunlarının istihdam edilebilirlik becerileri; iletişim, problem çözme, uyum sağlama, öz yönetim, takım çalışması ve dijital okuryazarlık ve teknoloji olarak bulunmuştur. Ayrıca mezunların daha yüksek düzeyde bilgisayar becerilerine, güçlü bir iş ahlakına sahip olmaları ve birden fazla dil bilmelerinin gerekli olduğu belirlenmiştir. Yuen vd. (2022) yaptıkları çalışmada dijitalleşme çağında denizcilik işletmeciliği eğitimcilerinin temel yetkinliklerini belirlemek ve algılanan öğretim performansı üzerindeki etkilerini incelemişlerdir. Dünya çapında denizcilik okulu sıralamasında belirlenen en iyi 10 denizcilik üniversitesinin 196 öğretim üyesine çevrimiçi bir anket uygulanmıştır. Veriler faktör analizi ile analiz edilmiş ve önem sırasına göre beş yeterlik gereksiniminin öğretim performansı üzerinde olumlu etkileri olduğu bulunmuştur: pedagoji, denizcilik bilgisi, kişilerarası uyum, işletme bilgisi ve dijital beceri. Dinwoodie (2000) ise son yıllarda denizcilik sektöründe yüksek vasıflı personel istihdam etme ihtiyacının artması sebebiyle endüstriyel ihtiyaçları karşılamak için uygun şekilde eğitilmiş yeterli sayıda mezunun mevcut olmaya devam etmesini sağlamak için çeşitli İngiliz üniversitelerindeki öğrencilerin neden denizcilik işletmeciliği alanında lisans derslerine kaydolmayı seçtiklerine dair bir anket çalışması yapmıştır. Lau vd. (2018) çalışmalarında yüksek lisans, lisans ve önlisans eğitimleri arasında karşılaştırmalı bir çalışma yaparak lojistik ve tedarik zinciri eğitiminin gelişimini araştırmışlardır. Bozyiğit (2016) ise Türkiye'deki lojistik ile ilgili lisans bölümlerinin ders programlarını içerik analizi ve bölüm hocalarının görüşleri çerçevesinde değerlendirmiştir. Çalışmada lojistikle ilgili lisans bölümlerinin çoğunun özel üniversitelerde yer aldığı, ders programlarının denizcilik ve lojistik sektörünün ihtiyaçları doğrultusunda oluşturulmadığı ve ders programlarında yabancı dilin oldukça yetersiz olduğunu belirlemiştir.

Çetin ve Arabelen (2012) Türkiye'de limancılık eğitimi üzerine yaptıkları çalışmada; limancılık eğitimine ilişkin Türkiye'deki yükseköğretim ulusal yeterlilikleri, denizcilik eğitimi veren eğitim kurumlarının liman konusundaki dersleri ve içerikleri, sektöre yönelik eğitim konusunda gerçekleştirilen faaliyetleri incelemişlerdir. Ayrıca dünya denizcilik üniversitelerinin limancılık eğitimine verdiği önem, liman ve terminal yöneticiliğine ilişkin çeşitli uluslararası kuruluşlar tarafından uygulanan sertifika programları ve gelişmiş Avrupa limanlarının liman eğitim merkezleri de değerlendirilmiştir. Çalışmada Türkiye'deki derslerin kapsam ve içerik olarak geliştirilmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Bunun yanı sıra Türkiye'nin limanlara nitelikli eleman yetiştirilmesi konusunda da yetersiz kaldığı tespit edilmiştir. Yıldırım vd. (2022) Uluslararası Denizcilik Örgütü ve Gemiadamlarının Eğitim, Belgelendirme ve Vardiya Tutma Standartları Hakkında Sözleşme ve Kodu'nun öngördüğü kalite standartları kapsamında Türkiye'deki denizcilik eğitimi için kalite ölçütlerini irdelemiş ve belirlemişlerdir. Çalışma sonucunda 5 ana kriter altında 38 alt kriter belirlenmiş ve 10 uzmanın yardımıyla En İyi-En Kötü Metodu kullanılarak kriterlerin önem sıralaması yapılmıştır. Sonuçlar denizcilik eğitim ve öğretiminin kalitesinde en önemli ölçütlerin sırasıyla, akademik personel ve danışmanlık hizmetleri ana başlığı altında bulunan mesleki ve kişisel gelişim, meslek etiği anlayışı, yayın ve araştırma yapılması ve ders saatlerine uyum ve etkin kullanım olduğunu göstermiştir. Şeremet (2016) ise deniz ulaştırma işletme mühendisliği programında 2014-2015 eğitim-öğretim döneminde öğrenim gören 4. sınıf 154 vardiya mühendisinin ilgili programın istihdam boyutuna yönelik görüşlerini araştırmıştır. Araştırma bulgularında, staja dayalı deneyim sonrasında adayların mesleğe yönelik algılarında ve meslek seçimlerinde değişimler olduğu, yabancı dil becerilerini geliştirme konusunda bekledikleri seviyeye ulaşamadıkları, uygulamalı dersler ile staj imkânlarının programın mesleğe en fazla katkı sağlayan yönler olduğu şeklinde görüşler yer almıştır. Ayrıca araştırma kapsamında programın istihdam boyutunun ve öğrenci deneyiminin kalitesinin artırılmasına yönelik çeşitli öneriler geliştirilmiştir. Denizcilik eğitimlerinin oyunlaştırılması ile ilgili çalışmalarda ise Kayışoğlu vd. (2022) denizcilik üniversitesi öğrencilerinin oyun içeriklerine yönelik yatkınlık ve ilgilerini anket yaparak ölçmüşlerdir. Katılımcılar oyunlaştırmanın denizcilik eğitimi için yararlı ve dersleri daha ilginç

hale getireceğini düşünmüşler ve özellikle elektronik navigasyon ve deniz güvenliği derslerinin oyunlaştırma için daha uygun olduğunu belirtmişlerdir. Oyunlaştırma ile ilgili bir diğer çalışmada ise Aydın ve Baştuğ (2021) gelecekte yapılacak çalışmalar için teorik bir zemin hazırlamak amacıyla denizcilik eğitiminde oyunlaştırma üzerine yapılan çalışmaları derlemişlerdir. Çalışmanın sonuçları son yıllarda denizcilik eğitiminde az da olsa oyunlaştırma yönteminin öğrenci motivasyonu üzerinde kullanıldığını ve eğitime katılımı arttırdığını göstermiştir.

Yapılan literatür araştırmasında denizcilik eğitimi ile ilgili çeşitli çalışmalar yapılmış olmakla birlikte bugüne kadar denizcilikle ilgili ön lisans programlarının ders müfredatlarına ilişkin herhangi bir çalışma yapılmamıştır. Deniz ve liman işletmeciliği programı Türkiye’de denizcilik sektörüne ara eleman sağlama potansiyeli yüksek olan ve birçok üniversitede yer alan, çokça tercih edilen bir ön lisans programıdır. Türkiye’nin denizcilik ve lojistik sektörü ile ilgili gelecek yıllara ilişkin hedefleri, sektörün hızla büyümesi, faaliyet gösteren işletme sayısının hızla artması nitelikli istihdam ihtiyacını her geçen gün arttırmaktadır. Nitelikli ara eleman yetişmesi için eğitim içeriklerinin sektörün ihtiyaçları doğrultusunda geliştirilmesi gerekmektedir. Bu çalışma ile hem literatürdeki eksikliğe katkı sağlanması hem de Türkiye’deki deniz ve liman işletmeciliği programlarına ilişkin güncel durumun ortaya konulması amaçlanmaktadır. Programlardaki derslerin içerik analizi yöntemi ile incelenmesi neticesinde sektörün ihtiyaçlarına yönelik eksiklikler ve geliştirilmesi gereken yönlere vurgu yapılacaktır.

Türkiye’de Deniz ve Liman İşletmeciliği Ön Lisans Eğitimi

Denizcilik çok eskilere dayanan çok disiplinli ve geniş bir sektördür. İçerisinde gemi işletmeciliği, gemi acenteciliği, forwarder işletmeciliği, gemi inşa, gemi söküm, limancılık, deniz turizmi, marinacılık vb. gibi birçok alt iş kolunu barındırmaktadır. Denizcilik sektörü her ne kadar çok eski tarihlere dayansa da denizcilik sektörü ile ilgili verilen eğitimler sektörün daha spesifik ve özel olması nedeniyle hem dünya genelinde hem de Türkiye’de sınırlı sayıdadır. Denizcilik eğitimlerini; gemilerde çalışacak gemi adamları için verilen eğitimler ve gemi adamları dışında sektörün diğer alanlarında çalışacak kişiler için verilen eğitimler olarak iki başlık altında incelemek mümkündür. Birinci başlık altında gemi personelleri için verilen eğitimler dünyada olduğu gibi Türkiye’de de IMO’nun uluslararası standartları çerçevesinde yürütülen eğitimlerdir. İkinci başlık altında verilen eğitimler ise çoğunlukla denizcilik işletmeleri yönetimi alanında verilen eğitimlerdir.

Türkiye’de denizcilik eğitimi Yükseköğretim Kurumu’na bağlı lisans ve ön lisans düzeyinde eğitim veren üniversitelerde ve Millî Eğitim Bakanlığı’na bağlı ortaöğretim kurumları ve özel öğretim kurumlarınca verilmektedir (İMEAK, 2022, s. 295). Denizcilik işletmeleri alanında verilen eğitimler lisans düzeyinde genel olarak Denizcilik İşletmeleri Yönetimi, ön lisans düzeyinde ise deniz ve liman işletmeciliği adı altında yürütülmektedir. Bunlar dışında daha spesifik olarak Gemi Kiralama ve Brokerlik, Marina ve Yat İşletmeciliği alanlarında da ön lisans düzeyinde eğitimler mevcuttur. Türkiye’de denizcilik sektöründe istihdam edilecek nitelikli ara elemanların sektöre ait bilgi ve becerilerini elde ettiği yer çoğunlukla meslek yüksekokullarıdır. 2021-2022 Eğitim ve öğrenim yılında Türkiye’de Meslek Yüksekokullarında denizcilik alanında öğrenim gören öğrenci sayısı bir önceki yıla göre % 4,4 artış göstererek 9.505 olmuştur (İMEAK, 2022, s. 304). Yine aynı dönemde Türkiye’de denizcilik eğitimi alanındaki meslek yüksekokullarında en fazla öğrenciye sahip program 3.647 öğrenci ile deniz ve liman işletmeciliği programı olup, meslek yüksekokullarında öğrenim gören toplam öğrenci sayısının % 38,4’ünü oluşturmaktadır (İMEAK, 2022, s.305).

Türkiye’de 2021 yılı itibarı ile 21 üniversitede deniz ve liman işletmeciliği ön lisans programı bulunmaktadır. Bu üniversitelerin 16 tanesi devlet üniversitesi 5 tanesi ise özel üniversitedir

(ÖSYM, 2021). 2021-2022 eğitim öğretim yılı itibarı ile deniz ve liman işletmeciliği ön lisans programlarının 21 tanesi örgün, 6 ön lisans programı ise ikinci öğretim şeklinde yürütülmektedir (Tablo 1).

Tablo 1. 2021-2022 Eğitim Öğretim Yılında Deniz ve Liman İşletmeciliği Ön Lisans Programına Öğrenci Alan Üniversiteler

Üniversite Adı	Üniversite Adı
1 Akdeniz Üniversitesi	12 Kocaeli Üniversitesi
2 Artvin Çoruh Üniversitesi	13 Mersin Üniversitesi*
3 Bartın Üniversitesi	14 Ondokuz Mayıs Üniversitesi
4 Beykoz Üniversitesi	15 Pir Reis Üniversitesi
5 Bitlis Eren Üniversitesi	16 Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi
6 Bursa Uludağ Üniversitesi	17 Sinop Üniversitesi
7 Çanakkale 18 Mart Üniversitesi*	18 Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi
8 Girne Üniversitesi	19 Yalova Üniversitesi*
9 İskenderun Teknik Üniversitesi*	20 Yaşar Üniversitesi
10 İstanbul Gelişim Üniversitesi*	21 Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi*
11 Kastamonu Üniversitesi	

* İkinci öğretim programı da bulunan üniversiteler

Kaynak: YÖK Atlas

2021–2022 Eğitim öğretim yılında Deniz ve Liman İşletmeciliği programlarına yerleşen öğrenci sayısı Tablo 2’de verilmiştir. 2021-2022 eğitim öğretim yılında örgün öğretim programlarında 982, ikinci öğretim programlarında 219 olmak üzere toplamda 1201 öğrenci deniz ve liman işletmeciliği programlarına yerleşmiştir.

Tablo 2. 2021-2022 Eğitim-Öğretim Yılında Deniz ve Liman İşletmeciliği Programlarına Yerleşen Öğrenci Sayısı

Program Türü	Öğrenci Sayısı
Örgün	982
İkinci Öğretim	219
Toplam	1201

Kaynak: YÖK Atlas

YÖNTEM

Örneklem ve Veri Toplama Yöntemi

Araştırmada Türkiye’deki ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetindeki 21 üniversitenin ön lisans düzeyindeki tüm deniz ve liman işletmeciliği programları ele alınmıştır. Ana kütle sayısı az olduğu için örneklem seçilmemiş, araştırma ana kütle üzerinden yapılmıştır. Üniversite, program bilgileri ve kontenjanlar ile ilgili verilere Yüksek Öğretim Kurumu Program web sitesi olan YÖK Atlas’tan erişilmiştir. Ayrıca ilgili üniversitelerin web sitelerindeki deniz ve liman işletmeciliği ile ilgili ders müfredatı ve program bilgilerine erişilerek buradaki ikincil veriler üzerinden içerik analizi yapılmıştır. İçerik analizi yöntemi herhangi bir iletişimin gözlemlenen içeriğinin nesnel, sistematik veya nicel olarak incelenmesini sağlayan bir teknik olarak tanımlanmaktadır (Marangoz vd., 2012, s.68). Belirli bir konuda yapılan çalışmaların derinlemesine incelenip düzenlenmesi amacıyla yapılan içerik analizinde edilen sonuçların hedeflenen amaçlara yönelik olarak gelecekte planlanan çalışmalara yön göstermesi beklenmektedir (Ültay vd., 2021).

Araştırmada içerik analizi yöntemi ile analiz edilen veriler 1–25 Temmuz 2022 tarihleri arasında toplanmıştır. Üniversitelerdeki deniz ve liman işletmeciliği ders programları incelenmiş ders programlarında yer alan dersler kodlama cetveline yazılarak, zorunlu ve seçmeli olarak kodlanmıştır. Ders programlarındaki tüm seçmeli dersler analize dâhil edilmiştir. İçerikleri aynı olup isimleri farklı olan dersler ise birleştirilmiştir. Yapılan analiz sonucunda 21 deniz ve liman işletmeciliği programında 91 adet farklı zorunlu ders olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca programlarda zorunlu olmayıp sadece seçmeli olarak açılan farklı 30 adet ders olduğu da belirlenmiştir.

Araştırmanın Geçerlik ve Güvenirliği

Akademik çalışmalarda sonuçların inandırıcılığı olmazsa olmaz kriterlerden biridir ve geçerlik, güvenilirlik en çok kullanılan iki kriterdir. Nitel araştırmalarda ise sayısal veriler olmadığı için geçerlik ve güvenilirlik analizi yapmak zordur. Güvenirlik, araştırmanın rastgele hatalardan arındırılması anlamına gelir. İçerik analizi açısından bakıldığında farklı zamanlarda aynı sonuçların elde edilmesi veya araştırmanın başka araştırmacılar tarafından kontrol edilerek aynı sonuçlara ulaşılması güvenirliliği sağlamaktadır.

Çalışmada üç araştırmacı farklı zamanlarda Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi (ÖSYM) web sitesinden ve üniversitelerin web sitelerinden gerekli bilgilere erişerek kodlama yapmışlardır. Ortaya çıkan sonuçlar aynı olduğu için araştırmanın güvenilir olduğu düşünülmektedir (Arastaman vd. 2018, s. 60). Geçerlik ise içerik analizi bağlamında değerlendirildiğinde istenen şeyin ölçülebilmesi, oluşturulan kategorilerin açık, anlaşılır ve herkes tarafından kabul edilmesi anlamına gelir (Başfıncı, 2008, s. 67). Araştırmada elde edilen kategoriler, gözlemler ve elde edilen sonuçlar herkes tarafından kabul gören kaynaklara dayandığı, anlaşılır olduğu ve literatürdeki diğer çalışmalar ile de desteklendiği için yapılan içerik analizinin geçerli olduğu düşünülmektedir.

BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde ilk olarak üniversitelerdeki deniz ve liman işletmeciliği programlarının 2021-2022 eğitim öğretim yılındaki kontenjanları ve doluluk oranları incelenmiştir. Ardından bu programlardaki zorunlu ve seçmeli tüm dersler kodlanarak listelenmiştir. Programlarda sadece seçmeli olarak verilen dersler ayrı bir tabloda belirtilmiştir. Sektörde yabancı dil bilgisinin öneminden ötürü programlarda verilen yabancı dil dersleri ayrıca incelenerek tablo halinde sunulmuştur.

İçerik Analizi ile İlgili Bulgular

21 üniversitede bulunan deniz ve liman işletmeciliği programlarına ilişkin 2021-2022 yılı kontenjan ve doluluk oranları Tablo 3’te sunulmuştur. 16 devlet üniversitesi ve 5 özel üniversitede deniz ve liman işletmeciliği programı bulunmaktadır. Ayrıca bir tanesi özel olmak üzere toplam 6 üniversitede deniz ve liman işletmeciliği 2. öğretim programı yer almaktadır. Programların kontenjan sayılarına ve doluluk oranlarına bakıldığında birkaç devlet üniversitesi ve özel üniversite hariç programların tamamen dolu olduğu görülmektedir. Bu da sektörde nitelikli işgücü ihtiyacını ve programa olan öğrenci ilgisini yansıtmaktadır.

Devlet üniversitelerindeki doluluk özel üniversitelere göre daha fazladır. İkinci öğretim programlarına olan ilgi de örgün ile hemen hemen aynı seviyededir. Sadece özel üniversitelerin ikinci öğretim programlarında ücretlerden kaynaklı olarak kontenjanların tam dolmadığı düşünülmektedir. Bunun dışında Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesinde ikinci öğretim programı kontenjanının tam dolmadığı görülmektedir.

Tablo 3. 2021-2022 Eğitim-Öğretim Yılında Deniz ve Liman İşletmeciliği Ön Lisans Programları Kontenjanları ve Doluluk Oranları

Üniversite Adı	Örgün Öğretim		İkinci Öğretim	
	Kontenjan	Yerleşen	Kontenjan	Yerleşen
Akdeniz Üniversitesi	80+2	Doldu-82		
Artvin Çoruh Üniversitesi	40+1	Dolmadı-36		
Bartın Üniversitesi	30+1	Doldu-31		
Bitlis Eren Üniversitesi	30+1	Dolmadı-9		
Bursa Uludağ Üniversitesi	60+2	Doldu-62		
Çanakkale 18 Mart Üniversitesi	65+2	Doldu-67	50+2	Doldu-52
İskenderun Teknik Üniversitesi	60+2	Doldu-62	45+2	Doldu-47
Kastamonu Üniversitesi	45+2	Dolmadı-24		
Kocaeli Üniversitesi	60+2	Doldu-62		
Mersin Üniversitesi	60+2	Doldu-62	45+2	Doldu-47
Ondokuz Mayıs Üniversitesi	50+2	Doldu-52		
Sakarya Uyg. Bilimler Üni.	40+1	Doldu-41		
Sinop Üniversitesi	40+1	Doldu-41		
Tekirdağ Namık Kemal Üni.	80+2	Doldu-82		
Yalova Üniversitesi	60+2	Doldu-62	50+2	Doldu-52
Zonguldak Bülent Ecevit Üni.	60+2	Doldu-62	60+2	Dolmadı-18
Özel Üniversiteler				
Beykoz Üniversitesi (Burslu)	5+0	Doldu-5		
Beykoz Üni. (%50 İndirimli)	25+0	Dolmadı-16		
Girne Üni. (İngilizce) (Burslu)	7+0	Dolmadı-5		
Girne Üni. (İngilizce) (%50 İnd.)	8+0	Dolmadı-0		
İstanbul Gelişim Üni. (Burslu)	8+0	Doldu-8		
İstanbul Gelişim Üni. (%50 İnd.)	47+0	Dolmadı-11		
İstanbul Gelişim Üni. (İ.Ö.,Burs)			3+0	Doldu-3
İst. Gelişim Üni.(İ.Ö.,%50 İnd.)			22+0	Dolmadı-0
Piri Reis Üniversitesi (Burslu)	10+0	Doldu-10		
Piri Reis Üni. (%50 İndirimli)	60+0	Doldu-60		
Yaşar Üniversitesi (Burslu)	6+0	Doldu-6		
Yaşar Üni. (%50 İndirimli)	35+0	Dolmadı-24		

Tablo 4'te ise deniz ve liman işletmeciliği programlarında yer alan zorunlu ve seçmeli dersler yer almaktadır. Bazı programlarda zorunlu, bazılarında seçmeli olarak okutulan birbirinden farklı 91 adet ders bulunmaktadır. Tablo 4'te derslerin sıralaması, derslerin zorunlu olduğu üniversite sayısı baz alınarak çoktan aza doğru yapılmıştır. Tabloyu incelediğimizde deniz ve liman işletmeciliği programlarında en az 10 üniversitede ortak olarak okutulan derslerin Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi (A.İ.İ.T), Gemi Kiralama ve Brokerlik, Deniz Acente İşletmeciliği, Yabancı Dil (İngilizce), Türk Dili, Deniz İşletmeciliği, Lojistik Yönetimi, Liman İşletmeciliği ve Yönetimi, Uluslararası Denizcilik Sözleşmeleri, Temel Bilgi Teknolojileri, Denizcilik İngilizcesi, Limanlar ve Terminaller, Konteyner Sistemleri ve İşletmeciliği, Genel Matematik, Deniz Hukuku, Gümrük Mevzuatı ve İşlemleri, Deniz Ulaştırma Ekonomisi, Deniz Sigortaları ve P&I Kulüpleri derslerinin olduğu görülmektedir. Çoğu üniversitede zorunlu olarak okutulan bu dersler sektörün ihtiyaçlarını karşılayacak nitelikte olan derslerdir. Bu açıdan programlarda çok bir eksiklik bulunmamaktadır. Bununla birlikte denizcilik sektörünün ihtiyaç duyduğu temel bilgileri içeren Dış Ticaret ve *Freight Forwarder* İşletmeciliği dersleri incelendiğinde ise; Dış Ticaret İşlemleri ve Uygulamaları dersi 3 üniversitede zorunlu, 4 üniversitede ise seçmeli olarak okutulmakta, *Freight Forwarder* İşletmeciliği dersi ise 1 üniversitede zorunlu 2 üniversitede seçmeli olarak okutulmaktadır. Sektöre ilişkin pratik uygulamaların yer aldığı bu

derslerin çok az üniversitede okutulması büyük bir eksiklikler. Bunun dışında Denizde Haberleşme, Vardiya Standartları, Elektronik Seyir gibi dersler ise yat kaptanlığı yeterliliği kapsamında okutulmaktadır. Deniz ve liman işletmeciliği programlarında yat kaptanlığı yeterliliği bulunan üniversiteler Mersin Üniversitesi, Yalova Üniversitesi, Piri Reis, Kocaeli ve Bartın üniversiteleridir. Ancak bazı üniversitelerde yat kaptanlığı yeterliliği verilmemesine rağmen gemi personeline yönelik teknik dersler olan bu derslerin programlarda yer aldığı da tespit edilmiştir.

Tablo 4. Deniz ve Liman İşletmeciliği Ön Lisans Programlarındaki Dersler ve Sayıları (Zorunlu: Z, Seçmeli: S)

Dersler	Z	S	Dersler	Z	S
A.İ.İ.T I	16	1	Denizde Güvenlik	4	3
Gemi Kiralama ve Brokerlik	16	2	Gemi Makineleri Bilgisi	4	3
Deniz Acente İşletmeciliği	16	3	Girişimcilik	4	4
A.İ.İ.T II	15	1	Fizik	4	
Yabancı Dil I	15	2	Denizde Haberleşme ve Vardiya Tutma Esasl.	4	
Yabancı Dil II	15	2	A.İ.İ.T	3	
Türk Dili I	15	1	Türk Dili	3	
Türk Dili II	15	1	Denizcilik İngilizcesi	3	4
Deniz İşletmeciliği	15		Deniz İşletmelerinde Pazarlama	3	1
Lojistik Yönetimi	15	9	Vardiya Standartları	3	3
Liman İşletmeciliği ve Yönetimi	14	2	Gemi İnşaatı	3	1
Uluslararası Denizcilik Sözleşmeleri	14	3	Dış Ticaret İşlemleri ve Uygulamaları	3	4
Temel Bilgi Teknolojileri	13		Yük İşlemleri ve Gemi Stabilitesi I	3	
Denizcilik İngilizcesi I	12	2	Saha ve Gemi Operasyon	3	1
Denizcilik İngilizcesi II	12	2	Denizcilikte İnsan Kaynakları Yönetimi	3	4
Limanlar ve Terminaller	12	4	Elektronik Seyir	3	
Konteyner Sistemleri ve İşletmeciliği	12	4	Denizcilik İşletmelerinde Yönetim ve Org.	3	3
Genel Matematik	11		Genel Muhasebe	3	1
Deniz Hukuku	11	1	Bilgisayar Programlama	2	2
Gümrük Mevzuatı ve İşlemleri	10	4	Matematik II	2	
Deniz Ulaştırma Ekonomisi	10	3	Olasılık ve İstatistik	2	
Deniz Sigortaları ve P&I Kulüpleri	10	6	Denizcilik İngilizcesi III	2	3
Denizde Haberleşme	9	4	Denizcilik İşletmelerinde Finansal Yönetim	2	2
Gemicilik	9		Klaslama ve Sörvey Kuruluşları	2	1
Temel İlk Yardım	8	5	Gemi Manevrası ve Tekne Kullanma	2	
İşletme	8		Sosyal Sorumluluk	2	6
Gemicilik I	7	1	İşletme İngilizcesi	1	
Yük İşlemleri ve Gemi Stabilitesi	7	2	Deniz Ticaret Hukuku	1	1
Yatçılık ve Marina Yönetimi	7	5	Yük İşlemleri ve Gemi Stabilitesi II	1	1
Seyir I	7		Liman ve Gemi Güvenliği (ISPS)	1	1
Seyir II	7	2	Freight Forwarder İşletmeciliği	1	2
İş Sağlığı ve Güvenliği	7	5	Ekonomik Coğrafya	1	3
Seyir	6	1	Deniz Kazaları ve Önlemleri	1	
Denizde Güvenlik I	6	2	Denizcilik Kimyası	1	1
Denizde Güvenlik II	6	2	Denizcilik Tarihi ve Kültürü	1	2
Deniz Meteorolojisi	6	5	Ro-Ro Taşımacılığı	1	1
Gemi ve Filo Yönetimi	6	7	Personel Emniyeti ve Sosyal Sorumluluk	1	
Tehlikeli Madde Taşımacılığı	6	5	Sağlık Emniyet ve Çevre Yönetimi	1	
Temel Hukuk	6	2	İleri Yangınla Mücadele	1	
Deniz İşletmeciliği II	6		Denizcilik İşlet. Liderlik ve Ekip Çalış.Bec.	1	
Pazarlama	5	6	Birleştirilmiş Gemi Güvenlik Eğitimleri	1	
Gemicilik II	5	2	Gemi Elektroniği	1	
Matematik I	5		Yangın Önleme ve Yangınla Temel Mücadele	1	
Deniz İşletmeciliği I	5		Can Kurtarma Araçlarını Kullanma	1	
Emniyet ve Kalite Yönetimi	4	4	Denizde Canlı Kalma Teknikleri	1	
İnsan Kaynakları Yönetimi	4	2			

Deniz ve liman işletmeciliği programlarında sadece seçmeli olarak yer alan dersler ise Tablo 5’te verilmiştir. Programlarda sadece seçmeli olarak okutulan 30 farklı ders bulunmaktadır. Bu tabloya bakıldığında ortak olarak en fazla yer alan dersler İletişim (6 Üniversitede), Meslek Etiği (4 Üniversitede), Zaman ve Stres Yönetimi (3 Üniversitede), Deniz ve Çevre Koruma (3 Üniversitede) olarak yer almaktadır. Genel olarak denizcilik sektörünün dışındaki alanlarda seçmeli dersler açıldığı görülmektedir. İletişim ve zaman ve stres yönetimi derslerinin öğrencilerin iş yaşamlarına katkısı olacağı düşünülmekle birlikte denizcilik eğitimine faydası olabilecek yan sektörlerle ilişkin bilgileri ve uygulamaları içeren Stevedor ve Lashing İşlemleri, Tersane İşletmeciliği, Tanker İşletmeciliği gibi derslerin sadece birer üniversitede seçmeli olarak bulunması bir eksikliktir. Denizcilik sektörünün alt iş kollarına ilişkin daha fazla dersin seçmeli olarak programlara eklenmesi, öğrencilerin mesleklerinin geneli hakkında bilgi sahibi olmaları açısından faydalı olacaktır.

Tablo 5. Deniz ve Liman İşletmeciliği Ön Lisans Programlarında Sadece Seçmeli Olarak Bulunan Dersler ve Sayıları

Dersler	Seçmeli	Dersler	Seçmeli
İletişim	6	Araştırma Yöntem ve Teknikleri	1
Zaman ve Stres Yönetimi	3	Dijital Dönüşüm ve Teknoloji Yönet.	1
Meslek Etiği	4	Marka Yönetimi	1
Deniz ve Çevre Koruma	3	Yapay Sinir Ağları ve Uygulamaları	1
Denizcilikte Enerji Yönetimi	3	Veri Bilimi	1
2.Yabancı Dil-I (Fransızca)	2	Denizcilik İngilizcesi IV	1
2.Yabancı Dil-II(Fransızca)	2	Seyir III	1
Tanker İşlemleri	1	2.Yabancı Dil-I (İspanyolca)	1
Tersane İşletmeciliği	1	2.Yabancı Dil-I (Rusça)	1
Yolcu Taşımacılığı Sistemleri	1	2.Yabancı Dil-I Almanca)	1
Stevedor ve Lashing İşlemleri	1	2.Yabancı Dil-I (Çince)	1
Depolama Yönetimi	1	2.Yabancı Dil-II (Çince)	1
Antrepo Rejimi	1	2.Yabancı Dil-II (İspanyolca)	1
Endüstri 4.0 ve Gemi Uygulamaları	1	2.Yabancı Dil-II (Rusça)	1
Planlama	1	2.Yabancı Dil-II (Almanca)	1

Tablo 6’da programlarda yer alan yabancı dil dersleri incelendiğinde ise; Yabancı Dil I (İngilizce), Yabancı Dil II (İngilizce) derslerinin çoğu üniversitede zorunlu ders olarak bulunduğu görülmektedir. Bu durum denizcilik sektöründe İngilizce yeterliliğinin öneminin üniversiteler tarafından anlaşılmış olduğunu göstermektedir. Bunun yanı sıra mesleğe yönelik olarak Denizcilik İngilizcesi I, Denizcilik İngilizcesi II derslerinin de 21 üniversitenin 12’sinde ortak olarak okutulduğu görülmektedir. Sektöre yönelik mesleki ve teknik İngilizce derslerinin sektördeki pratik uygulamaları anlayabilmek açısından önemi çok büyüktür. Bu açıdan diğer üniversitelerin deniz ve liman işletmeciliği programlarında bu derslere yer verilmemesi bir eksikliktir. Literatürde yapılan çalışmalarda da (Bozyiğit, 2016) sadece denizcilik eğitimi ile ilgili programlarda değil, yine denizcilik ile ortak sektör olan lojistikle ilgili lisans bölümlerinin çoğunda da yabancı dil derslerinin oldukça yetersiz olduğu belirlenmiştir.

Temel İngilizce dersleri dışında yine sektöre yönelik Denizcilik İngilizcesi III ve İşletme İngilizcesi dersleri seçmeli ve zorunlu, 2. yabancı dil dersleri de sadece seçmeli olarak bazı üniversitelerimizin müfredatlarında yer almaktadır. Yapılan incelemede 2. yabancı dil olarak Fransızca, Almanca, İspanyolca, Rusça, Çince dillerinin programlarda yer aldığı görülmektedir. Günümüzde uluslararası ticareti içeren profesyonel iş hayatında tek bir dil yeterli görülmemektedir. Lojistik ve denizcilik sektörü uluslararası boyutu oldukça fazla olan ve farklı ülkelerdeki iş süreçlerini yönetme açısından yabancı paydaşlarla iletişim kurma zorunluluğu olan bir sektördür. Bu yüzden sektörde çalışacak öğrencilerin özellikle, İngilizce dışında

mutlaka ikinci bir yabancı dili bilmesi sektör profesyonelleri tarafından şiddetle tavsiye edilmektedir.

Tablo 6. Deniz ve Liman İşletmeciliği Ön Lisans Programlarında Bulunan Yabancı Dil Dersleri ve Sayıları

Ders Adı	Zorunlu	Seçmeli
Yabancı Dil I (İngilizce)	15	2
Yabancı Dil II (İngilizce)	15	2
Denizcilik İngilizcesi I	12	2
Denizcilik İngilizcesi II	12	2
Denizcilik İngilizcesi	3	4
Denizcilik İngilizcesi III	2	3
İşletme İngilizcesi	1	
2.Yabancı Dil-I (Fransızca)		2
2.Yabancı Dil-II(Fransızca)		2
Denizcilik İngilizcesi IV		1
2.Yabancı Dil-I (İspanyolca)		1
2.Yabancı Dil-I (Rusça)		1
2.Yabancı Dil-I Almanca)		1
2.Yabancı Dil-I (Çince)		1
2.Yabancı Dil-II (Çince)		1
2.Yabancı Dil-II (İspanyolca)		1
2.Yabancı Dil-II (Rusça)		1
2.Yabancı Dil-II (Almanca)		1

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bir ülkenin rekabet gücünde oldukça önemli olan denizcilik ve lojistik sektörü ayrıca önemli bir istihdam alanıdır (Yıldırım, 2011, s. 168). Sektörün önemi yaşanan pandemi ile daha da artmıştır. Denizcilik ve lojistik sektöründe faaliyet gösteren firma sayısının artması ve hizmet alanlarının genişlemesi ile kapsamlı ve karmaşık bir yapıya sahip olan lojistik ve denizcilik sektörünün nitelikli iş gücüne olan ihtiyacı her geçen gün artmaktadır (OECD, 2002, s. 43; Oda, 2008, s. 67). 1 milyondan fazla kişinin istihdamının sağlandığı sektörde 2023 yılında 1,5 milyon kişinin istihdam edilmesi beklenmektedir (Doğan, 2021; Sayın ve Küçük, 2020). Bu kapsamda Türkiye’nin lojistik hacminin artacağı düşünüldüğünde lojistik sektörde büyük bir nitelikli işgücü açığı oluşacaktır. Her geçen gün daha fazla işgücüne ihtiyaç duyulan lojistik ve denizcilik sektöründe faaliyet gösteren firma sayısı hızla artmakta ve nitelikli işgücü istihdamı önemli bir problem haline gelmektedir. Her geçen gün büyüyen ve gelişen denizcilik ve lojistik sektörünün artan personel ihtiyacı göz önünde bulundurulduğunda üniversitelerin ilgili bölüm ve programlarından mezun olacak kişi sayısının ve niteliğinin önemi oldukça artmaktadır. Deniz ve liman işletmeciliği programı Türkiye’de denizcilik sektörüne ara eleman kazandıran önemli ön lisans programlarından biridir. Deniz ve liman işletmeciliği programı içerisinde lojistik, denizcilik ve işletme alanlarını barındıran multidisipliner bir eğitim programıdır. Bu yüzden bu tür ön lisans programlarında mesleki ve teknik eğitimler üzerinde ayrıntılı çalışılması ve iyi planlama yapılması gerekmektedir. Bu çalışmada sektördeki nitelikli iş gücü ihtiyacının sağlanması, sektöre yönelik eğitim müfredatının incelenmesi gerekliliği ve literatürdeki bu konuya yönelik araştırma eksikliğinden yola çıkılarak Türkiye’de ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’ndeki deniz ve liman işletmeciliği ön lisans programları ve ders müfredatları içerik analizi yöntemi kullanılarak incelenmiştir.

Türkiye’de ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nde 2021-2022 eğitim öğretim döneminde 21 üniversitede deniz ve liman işletmeciliği ön lisans programı aktif olarak öğrenci almaktadır.

Üniversitelerin 16 tanesi devlet ve 5 tanesi vakıf üniversitesidir. Bu üniversitelerin 6 tanesinde ayrıca ikinci öğretim programı da yer almaktadır. 2021-2022 eğitim öğretim yılında örgün öğretim programlarında 982, ikinci öğretim programlarında 219 olmak üzere toplamda 1201 öğrenci deniz ve liman işletmeciliği programlarına yerleşmiştir. Kontenjan doluluk oranlarına bakıldığında programların hemen hemen tamamı dolmuştur. Bu da bu programlara olan ilgiyi ve sektörde ihtiyaç duyulan işgücü açığının olduğunu göstermektedir. Ancak sektörün son yıllarda hızla büyümesi ve önümüzdeki yıllarda nitelikli işgücü ihtiyacının katlanarak artacağı düşünüldüğünde deniz ve liman işletmeciliği programlarının sektörün eleman talebini karşılamada oldukça yetersiz kalacağı düşünülmektedir. Ayrıca ikinci öğretim kontenjanlarının da örgün öğretim kadar tercih edildiği ve çoğunun dolduğu düşünüldüğünde daha fazla üniversitede ikinci öğretim programının açılması ihtiyacın karşılanması bakımından önemlidir.

Yapılan içerik analizi neticesinde 21 deniz ve liman işletmeciliği programında 91 farklı ders zorunlu olarak ve 30 farklı ders seçmeli olarak okutulmaktadır. Deniz ve liman işletmeciliği programlarında zorunlu derslerin içerisinde en fazla okutulan dersler Atatürk İlke ve İnkılap Tarihi, Gemi Kiralama ve Brokerlik, Deniz Acente İşletmeciliği, Yabancı Dil, Türk Dili, Deniz İşletmeciliği, Lojistik Yönetimi, Liman İşletmeciliği ve Yönetimi dersleridir. Sadece seçmeli olarak en çok okutulan dersler ise sırasıyla iletişim, zaman ve stres yönetimi, deniz ve çevre koruma, meslek etiği ve 2. yabancı dil dersleridir. Program müfredatları değerlendirildiğinde dersleri, ortak zorunlu dersler, işletme dersleri, denizcilik ve lojistik dersleri ve yabancı dil dersleri olarak 4 farklı grup içerisinde sınıflandırmak mümkündür. Bu anlamda genel olarak bu 4 farklı alana ilişkin yeterli miktarda dersin birçok üniversitedeki deniz ve liman işletmeciliği programında bulunduğu söylenebilir.

Denizcilik sektörü açısından oldukça önemli olan yabancı dil derslerinin, araştırma yapılan 21 üniversitenin 15 tanesinde ve denizcilik terimlerinin öğretildiği denizcilik İngilizcesi gibi mesleki İngilizce derslerinin ise 12 üniversitedeki deniz ve liman işletmeciliği programında zorunlu olarak okutulduğu görülmektedir. Denizcilik ve lojistik sektörü için elzem olan İngilizce yeterliliğinin sağlanması açısından deniz ve liman işletmeciliği programlarının tamamında yabancı dil ve mesleki İngilizce derslerinin zorunlu olarak bulunması faydalı olacaktır. Bununla birlikte birçok araştırma da öğrencilerin yabancı dil konusunda kendilerini yeterli görmedikleri ve sektörde çalışmaya başladıklarında zorlandıkları belirtilmektedir. Bu kapsamda yabancı dil derslerinin içerikleri ve uygulama yöntemleri geliştirilebilir. Bununla birlikte bazı üniversitelerde 2. yabancı dil ve denizcilik İngilizcesi II ve III gibi dersler de bulunmaktadır. Hızla küreselleşen dünyada 1 yabancı dil zorunlu, 2. yabancı dil ise gerekli görülmektedir. Bu yüzden diğer üniversitelerdeki programlarda da en azından seçmeli olarak 2. yabancı dil derslerinin konulması faydalı olacaktır.

Genel olarak üniversitelerdeki deniz ve liman işletmeciliği programları arasında sektörün ihtiyacını karşılayacak deniz işletmeciliği, liman işletmeciliği ve yönetimi, deniz acente işletmeciliği, gemi kiralama brokerlik, konteyner sistemleri ve işletmeciliği ve deniz hukuku gibi temel derslerin bulunurluğu açısından bir uyum olduğunu söylemek mümkündür. Ancak sektör açısından önemli olan dış ticaret işlemleri ve *freight forwarder* işletmeciliği derslerinin sadece birkaç programda bulunması önemli bir eksikliktir. Diğer programlara da bu dersler eklenip hatta seçmeli olarak da sektörün yan iş kollarına ilişkin Stevedor ve Lashing İşlemleri, Filo Yönetimi, Depolama ve Envanter Yönetimi vb. dersler seçmeli olarak eklenebilir. Ayrıca yapılan incelemede bazı üniversitelerin deniz ve liman işletmeciliği programlarının müfredatlarında yat kaptanlığı yeterliliğine ilişkin dersler bulunmaktadır. Deniz ve liman işletmeciliği programlarında yat kaptanlığı yeterliliği bulunan üniversiteler Mersin Üniversitesi, Yalova Üniversitesi, Piri Reis, Kocaeli ve Bartın üniversiteleridir. Bazı programlarda ise yat kaptanlığı yeterliliği olmadığı halde bu yeterliliğe yönelik seyir, denizde güvenlik, deniz meteorolojisi, denizde haberleşme, gemi makineleri bilgisi vb. teknik derslerin

müfredatta olduğu görülmüştür. Bu öğrenciler gemilerde çalışmayacağı için bu derslerin mesleklerine pek bir katkısı olmayacaktır. Bu dersler yerine mesleki dersler ve yabancı dil dersleri eklenebilir.

Bu çalışmada Türkiye’de denizcilik eğitimine yönelik olarak sadece ön lisans programı olan deniz ve liman işletmeciliği programları ele alınmıştır. Programlardaki dersler içerik analizi ile incelenmiştir. Fakat derslerin içerikleri, eksiklikleri ve sektörle uyumu konusunda araştırma yapılmamıştır. Öğrencilerin sektörün ihtiyaçlarını karşılayacak düzeyde bilgi ve beceriye sahip olmaları, programlarda sadece ilgili dersin bulunmasına değil aynı zamanda ilgili derslerin içeriklerinin ve uygulamalarının güncel ve sektörle uyumlu olmasına da bağlıdır. Bundan sonraki araştırmalarda derslerin içeriklerinin incelenmesi ve sektör ile uyumuna ilişkin bir araştırma yapılabilir.

Araştırmada sadece 2 yıllık ön lisans deniz ve liman işletmeciliği programı ele alınmıştır. Türkiye’de denizcilik ve lojistik sektörüne nitelikli personel yetiştiren birçok bölüm ve program bulunmaktadır. Gelecek araştırmalarda deniz ve liman işletmeciliği programına benzerliği açısından özellikle 4 yıllık lisans bölümü olan denizcilik işletmeleri yönetimi bölümleri araştırmalara dahil edilebilir. Araştırmacılar 2 yıllık deniz ve liman işletmeciliği programı ve 4 yıllık lisans denizcilik işletmeleri yönetimi bölümlerinin ders müfredatları konusunda sektör profesyonellerinin ve öğrencilerin görüş ve beklentilerini araştırabilirler. Hatta deniz ve liman işletmeciliği programları ve denizcilik işletmeleri yönetimi bölümleri dersler, müfredat içerikleri, avantajları, dezavantajları açılarından karşılaştırılabilir. Gelecekte böyle bir araştırma yapılmasının deniz ve liman işletmeciliği ön lisans programından dikey geçiş ile denizcilik işletmeleri yönetimi lisans programına geçmek isteyen öğrenciler açısından da yararlı olacağı düşünülmektedir.

Türkiye’de yıllardır yabancı dil eğitimi ve öğrencilerin bu konudaki yeterlilikleri ile ilgili sorunların olduğu bilinen bir gerçektir. Yapılan birçok araştırmada programlarda yeterli miktarda yabancı dil dersi olsa dahi öğrenciler istenilen seviyede yabancı dil becerisi ile mezun olamamakta ve sektörde zorluk yaşamaktadırlar. Yabancı dil yeterliliğinin çok önemli olduğu denizcilik eğitiminde de aynı sorunlar yaşanmaktadır. Gelecek araştırmacıların özellikle denizcilik eğitiminde yabancı dil eğitimi ile ilgili daha detaylı araştırmalar yapması faydalı olacaktır.

KAYNAKÇA

- Arastaman, G., Fidan, İ.Ö., Fidan T., (2018). Nitel Araştırmada Geçerlik ve Güvenirlik: Kuramsal Bir İnceleme. YYÜ Eğitim Fakültesi Dergisi (YYU Journal of Education Faculty). 15(1):37-75.
- Aydın, S. C. ve Baştuğ, S. (2021). Denizcilik Eğitiminde Oyunlaştırma Üzerine Derleme Türünde Literatür Çalışması. Journal of Maritime Transport and Logistics, 2 (1), 28-35.
- Başfıncı, Ş. Ç. (2008), Pazarlama İletişim Medyası Olarak Web Ortamında İçerik Analizi Yapmanın Güçlükleri ve Olası Çözüm Önerileri. Yönetim Dergisi, 19(61), 52-71.
- Bozyiğit, S. (2016). Türkiye’deki Lojistikle İlgili Lisans Bölümlerinin Ders Programları Üzerine Bir İnceleme. Journal of Yaşar University, 11(42), 133-149.
- Chen, P.S.L., Cahoon, S., Pateman, H. ve diğerleri. (2018). Employability skills of maritime business graduates: industry perspectives. WMU J Marit Affairs 17, 267–292 <https://doi.org/10.1007/s13437-018-0140-9>
- Çetin, Ç. K. ve Arabelen, G. (2012). Türkiye’de Limancılık Eğitimi Üzerine Bir Değerlendirme. *Dokuz Eylül Üniversitesi Denizcilik Fakültesi Dergisi*, 4(1), 75-81.
- Dinwoodie, J. (2000). The perceived importance of employment considerations in the decisions of students to enrol on undergraduate courses in Maritime Business in Britain, *Maritime Policy & Management*, 27:1, 17-30, <https://doi.org/10.1080/030888300286653>.

- Doğan, M. (2021), Lojistik sektöründe yetişmiş insana ihtiyaç var. <https://www.transmedya.com/lojistik/lojistik-sektorunde-yetismis-insana-ihtiyac-var-h15526.html>, Erişim Tarihi:22.05.2022.
- International Maritime Organization (IMO), (2022). <https://www.imo.org/en/About/HistoryOfIMO/Pages/Default.aspx>, Erişim Tarihi: 20.06.2022
- İMEAK. (2022). Denizcilik Sektörü Raporu. İstanbul Marmara Ege Akdeniz Karadeniz Bölgeleri Deniz Ticaret Odası, s.155, 273. Erişim Tarihi:22.05.2022, <https://www.denizticaretodasi.org.tr/tr/yayinlarimiz/sektorraporu>.
- İMEAK. (2023). Denizcilik Sektörü Raporu. İstanbul Marmara Ege Akdeniz Karadeniz Bölgeleri Deniz Ticaret Odası, s.111. Erişim Tarihi:22.06.2023, <https://www.denizticaretodasi.org.tr/tr/yayinlarimiz/sektorraporu>.
- Karacan, S., Kaya, M. (2011). Lojistik Faaliyetlerde Maliyetleme. Kocaeli: Umuttepe Yayınları.
- Karataş Ç, Arabelen, G. (2012). Türkiye’de Limancılık Eğitimi Üzerine Değerlendirme. Dokuz Eylül Üniversitesi Denizcilik Fakültesi Dergisi. Cilt:4 Sayı:1, Pp:73-89.
- Kayışoglu, G., Bolat, P., Bolat, F. ve Payalan, A. (2022). Examination Of Maritime Education Within Frame Of Gamification. Akıllı Ulaşım Sistemleri ve Uygulamaları Dergisi, 5 (2), 117-132. DOI: 10.51513/jitsa.1143499.
- Kelemenis, A., Askounis, D. (2010). A new TOPSIS-based multi-criteria approach to personnel selection. Expert systems with applications, 37(7), 4999-5008.
- Koban, E., Keser H. (2013). Rekabet Edebilirlikte Türk Lojistik Sektörünün İstihdam Yapısının Analizi ve İstihdama Yönelik Devlet Destekleri. Çalışma İlişkileri Dergisi, Cilt 4, Sayı 2, 32-43.
- Kurum, A. (2022). Lojistik ve Ulaştırma Yeni Türkiye: 2053 Vizyonu ile Küresel Lojistik Bir Süper Güç. <https://www.platinonline.com/dergi/lojistik-ve-ulasirmada-yeni-turkiye-2053-vizyonu-ile-kuresel-lojistik-bir-super-guc-1081881>, Erişim Tarihi:22.05.2022.
- Lau, Y.Y., Ng, A.K.Y., Tam, K.-C. ve Chan, E.K.K. (2018), "An investigation on the professionalization of education in Maritime logistics and supply chains", Maritime Business Review, Vol. 3 No. 4, pp. 394-413. <https://doi.org/10.1108/MABR-08-2018-0029>
- Lin, H.T. (2010). Personnel selection using analytic network process and fuzzy data envelopment analysis approaches. Computers & Industrial Engineering, 59(4), 937-944.
- Marangoz, M., Yeşiladağ, B., Saltık, İ.A. (2012). E-Ticaret İşletmelerinin Web ve Sosyal Ağ Sitelerinin İçerik Analizi Yöntemiyle İncelenmesi. İnternet Uygulamaları ve Yönetimi, 3(2), 53-78.
- Pekşen, D. Y. (2017). Denizcilik Eğitimi Veren Önlisans Programlarına 3+1 Eğitim Modelinin Uygulanması. Ulusal Eğitim Akademisi Dergisi, 1 (1), 8-18.
- Poulsson, E. (2018). Digitalisation is a “part of evolutionary change”. <https://informaconnect.com/digitalisation-is-a-part-of-evolutionary-change-esben-poulsson-ics-said>. Erişim Tarihi: 20.06.2022
- Oda, S. (2008). Türkiye’de Lojistik Sektörü ve Dış Ticaret Üzerine Etkileri, Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- OECD, (2002). Transport Logistics: Shared Solutions to Common Challenges, OECD Publications, France. s.43.
- Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi (ÖSYM). (2021). 2021-Yükseköğretim Programları ve Kontenjanları Kılavuzu. <https://dokuman.osym.gov.tr/pdfdokuman/2021/YKS/tbl3-05082021.xls>, Erişim Tarihi: 20.06.2022
- Sayın, A. A., Küçük, Ü. (2020). Lojistik bölümünü tercih eden öğrencilerin lojistik sektörden beklentileri: Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi örneği. OPUS–Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi, 16(28), 1342-1373.
- Şeremet, M. (2016). Denizcilik Programlarının İstihdam Boyutunun Öğrenci Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi. Yükseköğretim ve Bilim Dergisi, (2), 261-267.
- T.C. Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı. (2021). Ulaşan ve Erişen Türkiye 2021. s.358. <https://sgb.uab.gov.tr/uploads/pages/yayinlar/ulasan-ve-erisen-turkiye-2021.pdf>. Erişim Tarihi: 23.06.2023.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2022). <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/>, Erişim Tarihi: 20.06.2022
- UNCTAD. (2022). Review of Maritime Transport 2022. s.3. https://unctad.org/system/files/official-document/rmt2022_en.pdf. Erişim Tarihi: 23.06.2023.

- Ültay, E., Akyurt, H., Ültay, N. (2021). Sosyal bilimlerde betimsel içerik analizi. IBAD Sosyal Bilimler Dergisi, (10), 188-201.
- World Bank. (2022). Dünya Bankası Lojistik Performans Endeksi Raporları. <https://lpi.worldbank.org/>, Erişim Tarihi: 25.06.2022
- Yıldırım, U., Şükür, F. ve İnegöl, G. M. (2022). Quality Criteria In Maritime Education And Training. Dokuz Eylül Üniversitesi Denizcilik Fakültesi Dergisi, 14 (2), 236-263. DOI: 10.18613/deudfd.1058625.
- Yıldırım, H. (2011). Lojistik Sektörünün Rekabet Gücü Analizi: Türk Lojistik Sektörü İçin Bir Çalışma, Doktora Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Yıldız, R. Ö. Kayıran, B., Türkdönmez, S. (2018). Türk Forwarder İşletmelerinde Denizcilik İşletmeleri Yönetimi Mezunlarının En Çok Çalıştığı Pozisyonlara Yönelik Bir İş Analizi Uygulaması. The International New Issues in Social Sciences, 6(1), 7-16.
- Yuen Kf, Tan L, Loh Hs. (2022). Core Competencies for Maritime Business Educators in the Digital Era. Front Psychol. Jul 12;13: 915-980.
- YÖK, Yükseköğretim Program Atlası. (2022). <https://yokatlas.yok.gov.tr/onlisans-program.php?b=30148>, Erişim Tarihi: 25.06.2022

